

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU
Metsätalouden koulutusohjelma

Tutkintotyön raportti

Pirjo Havia

KIRJA METSÄN SUKUPOLVENVAIHDOKSESTA JA
YHTEISOMISTUKSESTA

Työn ohjaaja
Kirjan kustantaja
Helsinki 2006

lehtori Aura Loikkanen
Metsälehti Kustannus Oy

Havia, Pirjo. 2006. Kirja metsän sukupolvenvaihdoksesta ja yhteisomistuksesta. Tutkintotyön raportti. Tampereen ammattikorkeakoulu, Metsätalouden koulutusohjelma. 20 s.

Kirjan julkaisija   Metsälehti Kustannus Oy

Työn valvoja   lehtori Aura Loikkanen

Asiasanat   metsänomistus, metsän yhteisomistus, sukupolvenvaihdos

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkintotyön raportin tarkoituksena on antaa objektiivinen kuva Perintömetsä-kirjan kirjoitusprosessista ja kirjan merkityksestä. Kuvaan kirjan lukijakuntaa, käsikirjoituksen laatimisen vaiheita ja kirjan merkitystä sen kirjoittajille, kustantajalle ja lukijoille. Kirjoitin Perintömetsä-kirjan varatuomari Matti Kiviniemen kanssa. Määrittelimme pääkohderyhmäksi metsänomistajat ja yhteisomistuksen osakkaat, jotka ovat perineet metsän sekä metsän sukupolvenvaihdosta suunnittelevat osapuolet. Kirjaa lukevat myös osa metsäammattilaisista ja metsäalan opiskelijoista.

Allekirjoitimme kustannussopimuksen Metsälehti Kustannus Oy:n kanssa 11.1.2005. Kirjallinen sopimus antaa jämäkkyyttä kirjoitusprosessiin ja ennaltaehkäisee ristiriitojen syntymistä. Sovimme, että luovutamme käsikirjoituksen oikoluettuna sekä teemme itse sisällysluettelon ja asiasanahakemiston.

Perintömetsä-kirjan tarkoituksena on auttaa uusia metsänomistajia ja yhteisomistustilojen osakkaita aktiiviseen metsätalouden toimintaan ryhtymisessä ja sukupolvenvaihdosta suunnittelevia löytämään ja toteuttamaan tarkoituksenmukaisia omistusjärjestelyjä. Pyrimme kirjassa metsän sukupolvenvaihdosten yhteydessä tuomaan paikoin jopa korostetusti esille tunnesiteiden, mahdollisten jännitteiden ja erilaisten odotusten kirjoa ja rohkaisemaan lukijaa, niin metsän omistuksesta luopuvaa kuin metsän saajaa, metsänomistuksen ja omistusjärjestelyjen tarkasteluun laajasti ja avoimin mielin.

Haluamme Matti Kiviniemen kanssa omalta osaltamme vaikuttaa siihen, että metsänomistajat saisivat tukea omien omistusjärjestelyjensä pohdintaan ja että neuvojat osaisivat esittää ratkaisuja, jotka mahdollisimman hyvin sopisivat metsänomistajien tavoitteisiin.

Havia, Pirjo. 2006. A book of the joint forest ownership and the change of the ownership within the family. A report of the degree. Tampere Polytechnic, Forestry training programme. 20 s.

Publisher Metsälehti Kustannus Oy
Supervisor Mrs. Aura Loikkanen
Keywords forest ownership, forestry, forest estate

ABSTRACT

In this report I'm trying to give an objective view to the process of making a manuscript of the book Perintömetsä. I also describe the potential readers and the profit of the book. I wrote the book together with master of jurisprudence Matti Kiviniemi. We decided, that the target group would be forest owners, who have inherited their forest estate or who plan to give or sell it forward in the family. To the target group would also belong the potential forest owners, who might receive the forest from their parents or relatives. We made the publishing contract with Metsälehti Kustannus Oy in the 11th January 2005. Written agreement helps to keep the timetable and to prevent conflicts. We agreed that we shall self proofread the manuscript, make the table of contents and the index. The meaning of the book Perintömetsä is to help forest owners and the participants of joint forest ownership to start carry on active forestry and to find suitable ways to change owners of the forest estate, when the present owner is getting old or when there are conflicts in the joint ownership.

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

SISÄLLYSLUETTELO.....	4
1 JOHDANTO	5
2 KIRJAN KOHDERYHMÄT	6
2.1 Metsänomistajat	6
2.1.1 Omistajan vaihdokset.....	6
2.1.2 Väestötietoa.....	8
2.1.3 Metsänomistajien ikärakenne.....	9
2.2 Metsäammattilaiset	11
2.3 Metsäalan opiskelijat.....	11
3 KIRJAN KIRJOITTAMINEN PROSESSINA.....	12
3.1 Kustannussopimus	12
3.2 Lähteiden käyttö.....	12
3.3 Käsikirjoitustyön rytmitys ja aikataulutus	13
3.3.1 Valmistelevat työt	13
3.3.2 Kirjoitustyö	13
3.4 Yhteistyö kustantajan kanssa	14
4 KIRJAN MERKITYS	15
4.1 Merkitys metsänomistajille.....	15
4.1.1 Iäkkäät metsänomistajat.....	15
4.1.2 Saajat sukupolvenvaihdoksissa.....	16
4.1.3 Yhteisomistuksen osakkaat.....	17
4.2. Merkitys metsäammattilaisille ja yhteiskunnalle.....	18
LÄHDELUETTELO.....	20

1 JOHDANTO

Kirjoitimme vuonna 2000 varatuomari Matti Kiviniemen kanssa kirjan Perikunnan metsäopas. Kirjan kustansi Metsälehti Kustannus Oy. Toimin tuohon aikaan Kainuun metsäkeskuksessa projektipäällikkönä Yhteisomistustilojen metsätalouden kehittäminen –hankkeessa. Kirja oli osa Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston (EMOTR) rahoittaman hankkeen tavoitteita. Hanketta rahoittivat EMOTR:n ohella Kainuun työvoima- ja elinkeinokeskus, Metsäteollisuus ry ja Metsämiesten Säätiö.

Perikunnan metsäoppaasta tehtiin 3000 kappaleen painos, joka myytiin loppuun vuoden 2004 alussa. Kirja sai lukijoilta hyvää palautetta ja siitä kyseltiin uutta painosta. Perikunnan metsäopas keskittyi ensisijaisesti antamaan tietoa metsää omistavien kuolinpesien ja verotusyhtymien osakkaille. Käytännön neuvontatyössä oli kuitenkin selvästi havaittavissa, että yhteisomistuksen ohella metsänomistajat kaipaavat yhä enemmän tietoa metsän sukupolvenvaihdoksesta. Niinpä sovimme Metsälehti Kustannus oy:n kanssa, että ajantasaistamme Perikunnan metsäoppaan käsikirjoituksen, mutta samalla myös laajennamme teosta käsittelemään aiempaa enemmän metsän sukupolvenvaihdosta. Kirja sai nimekseen Perintömetsä – sukupolvenvaihdos ja yhteisomistus.

Kirjan uudistaminen ajoittui sopivasti opiskelujeni aloittamiseen, joten oli luontevaa tarjota kirjan käsikirjoituksen laatimista myös tutkintotyöksi. Olen kiitollinen, että ehdotukseni hyväksyttiin.

Arvioimme Matti Kiviniemen kanssa käsikirjoitukseen tarttuessamme, että kyseessä on melko kevyt urakka: korjaamme vanhentuneet tiedot uusiksi ja kokoamme aiempaan runkoon lisää keskeistä tietoa sukupolvenvaihdoksista. Luulo osoittautui vääräksi. Perikunnan metsäoppaan rakenne ei suvainnut uuden tiedon lisäämistä, vaan jouduimme uudistamaan kirjan myös rakenteellisesti eli vaihtamaan lukujen järjestystä, muuttamaan lukujen sisältöjä ja kirjoittamaan kokonaan uusia lukuja. Vaikka jaoimme kirjoitusvastuun melko tasapuolisesti puoliksi, saimme molemmat viettää neljän kuukauden ajan useita pitkiä iltoja tietokoneen ääressä.

Kuvaan tässä tutkintotyön raportissa kirjan lukijakuntaa, käsikirjoituksen laatimisen vaiheita ja kirjan yleisempää merkitystä. Raportin tarkoituksena on antaa objektiivinen

kuva kirjoitusprosessista ja kirjan merkityksestä sen kirjoittajille, kustantajalle ja lukijoille. Pohdin viimeisessä luvussa erityisesti kirjan merkitystä sen lukijoille.

2 KIRJAN KOHDERYHMÄT

2.1 Metsänomistajat

Perintömetsä–kirjan pääkohderyhmäksi määrittelimme metsänomistajat ja yhteisomistuksen osakkaat, jotka ovat perineet metsän ja metsän sukupolvenvaihdosta suunnittelevat osapuolet, luopujat ja luovutuksen saajat.

Suomalaisista noin 440 000 metsätilasta noin kolme neljäsosaa omistetaan yksin tai puolison kanssa. Kuolinpesät omistavat noin 11 % ja verotusyhtymät noin 14 %. Kuolinpesissä on keskimäärin 4-5 osakasta ja yhtymissä 2-3.

Metsänomistajia leimaa ikääntyneisyys. Lähes puolet metsänomistajista on yli 60 – vuotiaita ja he ovat usein keskimääräistä heikommin koulutettuja. Yhteisomistuksen osakkaat ovat hieman keskimääräistä nuorempia ja muita metsänomistajia korkeammin koulutettuja. Naisia on yhteisomistuksen osakkaina yleisemmin kuin perheomistuksessa. Noin puolessa kuolinpesistä osakkaana on leski, joka on useammin nainen kuin mies.

Näitä faktoja pidimme mielessämme, kun kirjoitimme Perintömetsä–kirjaa. Kirjan elinkaarta ja kysyntää, aihepiirin tulevaa kiinnostavuutta ja kirjaan kohdistuvia odotuksia voi päätellä seuraavista metsänomistajavaihdoksista ja metsänomistajien ikärakennetta kuvaavista tiedoista.

2.1.1 Omistajan vaihdokset

On luonnollista, että metsän sukupolvenvaihdokseen liittyvät asiat tulevat metsänomistajille tärkeiksi heidän ikääntyessään. Poimin vuonna 2003 Metsätalouden kehittämiskeskus Tapiossa Kirsi Greisin ja Sari Aldénin kanssa kiinteistöjen kauppahintarekisteristä vuosilta 2000-2002 kaikki sukulaisten väliset metsäkiinteistöjen kaupat, vaihdot ja lahjat. Otimme mukaan kokonaiset kiinteistöt, määräalat ja määräosat. Sekä luovuttajan että luovutuksen saajan tuli olla yksityisiä. Metsämaan pinta-alan

alaraja oli viisi hehtaaria. Poiminnan tulokset on esitetty metsäkeskuksittain alla olevassa taulukossa.

Taulukko 1. Yli 5 hehtaarin metsätilojen kaupat, vaihdot ja lahjat vv. 2000-2002 sukulaisten kesken.

Metsäkeskus	2000	2001	2002
	kaupat, vaihdot ja lahjat yhteensä, kpl		
Rannikko	103	169	162
Lounais-Suomi	145	277	225
Häme-Uusimaa	131	179	170
Kaakkois-Suomi	100	141	134
Pirkanmaa	123	147	126
Etelä-Savo	101	113	121
Etelä-Pohjanmaa	167	285	253
Keski-Suomi	112	184	185
Pohjois-Savo	186	228	200
Pohjois-Karjala	118	173	140
Kainuu	44	62	57
Pohjois-Pohjanmaa	145	225	222
Lappi	61	85	50
yhteensä	1536	2268	2045

Taulukkoon 1 sisältyy myös luopumistukijärjestelmän mukaiset maa- ja metsätilojen sukupolvenvaihdokset, joita on noin 500 kappaletta vuodessa. Näin ollen esimerkiksi vuonna 2002 sukulaisten välisiä metsätilojen omistajanvaihdoksia yli viiden hehtaarin tiloilla tehtiin noin 1500 kappaletta. Vaihtojen ja kauppojen osuus kokonaismäärästä vaihtelee vähän yli 50 prosentista 60 prosenttiin. Loput ovat lahjoja.

Metsäntutkimuslaitoksen metsänomistajatutkimuksessa (Hänninen. H., Karppinen. H. ja Ripatti. P. 2002.), jonka aineisto on vuodelta 1999, noin puolet tiloista oli siirtynyt omistajilleen perintönä. Vanhemmilta tai sukulaisilta ostettuja tiloja oli 39 prosenttia, ja nämä tilat olivat selvästi keskimääräistä suurempia. Myös maatalousyrittäjien sukupolvenvaihdoksista on todettu, että kaupalla siirtyneet maatilat ovat kooltaan keskimääräistä suurempia.

Tutkimuksen mukaan maatalousyrittäjät, miehet ja alle 40-vuotiaat olivat ostaneet tilansa useimmiten vanhemmilta tai sukulaisilta. Palkansaajat, eläkeläiset, työelämän ulkopuolella olevat, naiset, vähintään 60-vuotiaat sekä kaupunkien ja taajamien asukkaat olivat yleensä perineet tilansa.

Perikuntaomistus eli kuolinpesänä omistaminen on keskimääräistä yleisempää naisten, 40–59-vuotiaiden sekä kaupungeissa ja taajamissa asuvien metsänomistajien keskuudessa. Perikuntaomistus on myös yleisempää Pohjois-Suomessa ja perheomistustiloja on keskimääräistä enemmän Maatalous-Suomessa.

2.1.2 Väestötietoa

Suomen väkiluku on kaksinkertaistunut viimeisen sadan vuoden aikana. Samanaikaisesti yli 65-vuotiaiden suhteellinen osuus väestöstä on kolminkertaistunut ja osuus kasvaa edelleen. Yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä oli 15,3 prosenttia vuonna 2002 ja sen ennustetaan olevan 23 prosenttia vuonna 2020. Tämä kehitys johtuu viime vuosikymmenten aikaisesta syntyvyyden laskusta, suurten ikäluokkien ikääntymisestä ja elinajanodotteen noususta. Elinajanodote on 2001 syntyneillä miehillä 74,6 vuotta ja naisilla 81,5 vuotta. Noin kolmekymmentä vuotta sitten syntyneillä (vuosina 1961–1970) elinajanodote oli miehillä 65,9 ja naisilla 73,6 vuotta.

Väestörakenne on Tilastokeskuksen (Tilastokeskus, Suomen tilastollinen vuosikirja.2003.) mukaan muuttunut myös perherakenteen osalta. Eronneiden ja leskien osuus on noussut viimeisen sadan vuoden aikana 5,5 prosentista 14,8 prosenttiin. Eronneita tai leskinaisia on kaksinkertainen määrä miehiin verrattuna.

Vanhusten tulotaso on selvästi keskimääräistä tulotaso alhaisempi. Eläkkeensaajien keskieläke vuonna 2002 oli 1 020 euroa kuukaudessa, miehillä 1 180 euroa ja naisilla 900 euroa. Kaikkien palkansaajien säännöllisen työajan kuukausikeskiansio vuoden 2002 viimeisellä neljänneksellä oli 2 210 euroa, miehillä 2 430 euroa ja naisilla 1 985 euroa (Eläketurvakeskus, Kansaneläkelaitos. 2003. Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2002.). Eläkkeiden suuruus on kuitenkin jatkuvasti kasvanut. Tähän on eniten vaikuttanut se, että eläketurva toteutuu täysimääräisempänä kuin aiemmin: eläkkeen suuruuteen vaikuttaa eläkkeen kertymäaika; täyttä eläkettä voi saada vasta kun työssäoloaika on kertynyt lain voimaantulon jälkeen säädetty kokonaismäärä; esimerkiksi MYEL (maatalousyrittäjien eläkelaki) on tullut voimaan vasta 70-luvulla ja täyden eläkkeen kertymiseen menee 30 vuotta. Palkansaajien eläketurva on vanhempi. Eläketurvan kehittymisen myötä nykyisin eläkeläisillä on enemmän rahaa käytössään kuin aikaisemmin.

Taulukko 2. Väestöennuste

	Yksikkö	2010	2020	2030
Väkiluku	1 000	5 268	5 317	5 291
65- v.	%	17	23	26

Lähde: Tilastokeskus, väestötilastot. 2003.

Taulukko 3. Ikääntynyt väestö vuoden 2002 lopussa

Ikä	Miehet	Naiset	Yhteensä
60-64	129 277	138 739	268 016
65-69	105 749	122 430	228 179
70-74	91 018	121 458	212 476
75-79	63 520	105 957	169 477
80-84	32 679	74 808	107 487
85-89	14 139	41 808	55 947
90-	5 253	19 745	24 998
Yhteensä	441 635	624 945	1 066 580
Vuonna 2002 oli miesten keski-ikä 38,2 ja naisten 41,4 vuotta. 100 vuotta täyttäneitä oli 314, joista miehiä 43 ja naisia 271.			

Lähde: Tilastokeskus, väestötilastot. 2003.

2.1.3 Metsänomistajien ikärakenne

Tapiossa poimittiin vuonna 2003 Metsäkeskusten Aste-rekistereistä sellaisten yksityisten metsänomistajien määrä, joilla metsätilan sukupolvenvaihdos voisi olla iän mukaan ajankohtainen. Poiminta tehtiin sekä yksin kiinteistön omistavista että sellaisista, jotka omistavat metsäkiinteistön yhdessä puolison kanssa. Metsämaan

alaraja oli viisi hehtaaria. Aste-rekisterin tiedot perustuvat pääasiassa verottajan tila- ja omistajatietoihin.

Taulukko 4. Metsäkiinteistöjen omistajien määrä ikäryhmittäin ja metsäkeskukittain. Metsämaan pinta-ala vähintään viisi hehtaaria. (Kun kiinteistö on yhteisomistuksessa puolison kanssa, on lukumäärissä mukana vain yksi omistaja/kiinteistö, ei molempia puolisoita.)

Metsäkeskus	omistajan ikäryhmä, v						kaikki ikäryhmät yhteensä	
	60-70	71-80	yli 80	60-70	71-80	yli 80	yksinomistus	yhteisomistus
	omistaa kiinteistön yksin			omistaa kiinteistön puolison kanssa			omistajia, kpl	
Rannikko	2 988	1 963	1 025	993	524	48	5 976	1 565
Lounais-Suomi	3 296	2 243	1 176	1 772	985	50	6 715	2 807
Häme-Uusimaa	2 987	1 963	1 025	994	523	65	5 975	1 582
Kaakkois-Suomi	3 069	2 182	958	553	290	94	6 209	937
Pirkanmaa	2 474	1 917	905	1 061	650	103	5 296	1 814
Etelä-Savo	3 637	2 148	1 089	780	394	115	6 874	1 289
Etelä-Pohjanmaa	3 547	2 274	1 034	1 473	662	128	6 855	2 263
Keski-Suomi	3 335	2 222	1 013	926	523	147	6 570	1 596
Pohjois-Savo	3 303	2 338	1 023	825	455	147	6 664	1 427
Pohjois-Karjala	2 878	1 964	862	635	326	153	5 704	1 114
Kainuu	1 837	1 236	476	358	196	154	3 549	708
Pohjois-Pohjanmaa	4 144	2 855	1 324	1 147	587	169	8 323	1 903
Lappi	3 863	2 623	1 137	648	388	272	7 623	1 308
yhteensä	41 358	27 928	13 047	12 165	6 503	1 645	82 333	20 313

Yli 80-vuotiaita metsänomistajia, jotka omistavat metsän yksin tai yhdessä puolison kanssa, on yhteensä lähes 15 000. 71–80 -vuotiaita metsänomistajia on lähes 34 500. Nämä kaksi ovat ikäluokkia, joissa viimeistään tulisi ratkaista kuinka haluaa siirtää metsäomaisuutensa perillisilleen. Näissä ryhmissä yhdessä puolison kanssa tilan omistavia on runsaat 7 000, jolloin olisi syytä miettiä ja varautua myös lesken kannalta parhaimpaan järjestelyyn. Erityisen tärkeää se on silloin, kun metsätulot ovat oleellinen osa puolisoitten toimeentuloa tai jos on selvää, että jommallekummalle puolisoista omaisuuden hoitaminen on hankalaa hänen jäätyään yksin.

60–70-vuotiaiden metsänomistajien ryhmään kuuluu jo yli 50 000 metsänomistajaa. Yhteensä Aste-rekisterissä yli 60-vuotiaita metsänomistajia on noin 100 000. Metsäntutkimuslaitoksen Suomalainen metsänomistaja 2000 –tutkimuksen mukaan metsänomistajien keski-ikä on noussut 57 vuoteen. Metsänomistajiksi tullaan varsin iäkkäinä ja joskus vasta tässä ikäryhmässä. Metsää omistavien naisten keski-ikä on 60 vuotta. Eläkeläiset ovat lukumäärältään suurin metsänomistajien ryhmä.

Edellä kauppahintarekisterin tiedoista kävi ilmi, että sukulaisten välisiä metsätilojen lahjoituksia, kauppoja ja vaihtoja tehdään vuosittain runsaat 1500 kappaletta. Kymmenen vuoden kuluessa näitä pitäisi siis tulla runsaat 15 000. Luopujien ja vastaanottajien ikäjakaumaa ei tiedetä.

2.2 Metsäammattilaiset

Kirja kirjoitettiin ensisijaisesti metsänomistajille. Tiedämme kuitenkin Perikunnan metsäoppaan myyntitietojen ja lukijapalautteen perusteella, että myös metsäammattilaiset käyttävät kirjaa jossain määrin.

Opistotason koulutuksen tai ammattikorkeakoulutuksen saaneita metsätalousteknikoita ja metsätalousinsinöörejä työskentelee metsäalalla noin 7 000 – 8 000. Heistä arvioni mukaan noin puolet eli noin 4 000 antaa säännöllisesti tai satunnaisesti neuvontapalveluja metsänomistajille. Heistä noin 300 toimii itsenäisinä yrittäjinä metsänomistajapalvelujen parissa.

Yliopistoista ja korkeakouluista valmistuneita metsänhoitajia työskentelee metsätalouden parissa noin 3000. He toimivat pääasiassa asiantuntija-, johto-, tutkimus- ja opetustehtävissä. Metsänomistajaneuvonnassa he toimivat ensisijaisesti työn ohjaajina ja kehittäjinä.

Metsänomistajien neuvonnasta valtaosan antaa metsänhoitoyhdistysten ja metsäkeskusten henkilöstö. Metsäteollisuus on kuitenkin viime vuosina puunhankinnan kilpailun kasvaessa myös ollut yhä kiinnostuneempi metsänomistajien neuvontapalveluista. Metsäpalveluyrittäjien toiminta perustuu luottamukselliseen ja yksilölliseen asiakassuhteeseen, joten neuvontapalvelut ovat kiinteä osa toimintaa.

2.3 Metsäalan opiskelijat

Ammattikorkeakoulutasoista metsäopetusta annetaan kahdeksassa oppilaitoksessa Suomessa. Omistajanvaihdoksiin ja yhteisomistuksen juridiikkaan voi yleensä perehtyä valinnaisilla kursseilla. Perikunnan metsäopasta käytettiin jonkun verran näiden kurssien oppimateriaalina. Mahdollisesti joitakin lukuja käytettiin muidenkin

kurssien aineistona. Uskon, että uusi Perintömetsä–kirja ylittää vähintään samalle tasolle oppimateriaalina. Laajempi sisältö tuo mahdollisesti lisää käyttöarvoa.

Joensuun ja Helsingin yliopistoissa on metsätieteelliset tiedekunnat. Perintömetsä–kirja voisi toimia ainakin metsäekonomian oppimateriaalina. En kuitenkaan tiedä, ovatko yliopistot käyttäneet Perikunnan metsäopasta tai aikovatko käyttää Perintömetsä–kirjaa.

3 KIRJAN KIRJOITTAMINEN PROSESSINA

3.1 Kustannussopimus

Neuvoteltuamme Metsälehti Kustannus Oy:n kustannuspäällikkö Antti Sipilän kanssa käsikirjoituksen aikatauluista, laajuudesta ja ehdoista päätimme laatia kirjallisen kustannussopimuksen. Kustannussopimus sitoo sekä kustantajaa että käsikirjoittajia. Kirjallinen sopimus antaa jämäkkyyttä kirjoitusprosessiin ja ennaltaehkäisee ristiriitojen syntymistä. Kustannussopimus allekirjoitettiin 11.1.2005.

Käsikirjoittajan kannalta tärkeimpiä sopimukseen kuuluvia asioita ovat tekijänoikeudet, aikataulut ja palkkio. Tärkeää on myös sopia, mitä työvaiheita käsikirjoittaja ottaa vastuulleen. Usein käsikirjoittaja luovuttaa niin sanotun raakatekstin ja kustantaja vastaa tekstin oikoluvusta ja kielellisen asun korjauksesta. Me sovimme aiemman kokemuksen perusteella, että luovutamme käsikirjoituksen oikoluettuna sekä teemme itse sisällysluettelon ja asiasanahakemiston.

3.2 Lähteiden käyttö

Koska kyseessä oli vanhan kirjan ajantasaistaminen ja sisällön laajentaminen, emme käyttäneet kirjallisuuslähteitä yhtä paljon kuin Perikunnan metsäopas -kirjassa. Sen sijaan käytimme paljon internet–lähteitä ja asiantuntijoiden haastatteluja tarkistaaksemme aiemmassa kirjassa olevan tiedon ajantasaisuuden. Muutoksia oli tapahtunut etenkin säädöksissä ja hinnoissa.

Sukupolvenvaihdosta koskevan sisällön laajentamiseen tarvitsimme myös uutta kirjallisuutta, artikkeleita ja tutkimustietoa. Tarkoituksemme oli löytää kirjallisuuden

ja muiden lähteiden avulla sukupolvenvaihdoksissa yleisesti käytetyt menettelytavat, olemassa olevat palvelut ja metsänomistajien odotukset koskien sekä prosessin lopputulosta että palveluja. Halusimme kirjoittaa sukupolvenvaihdoksesta nimenomaan metsänomistajan näkökulma huomioon ottaen ja vielä niin, että kohtelisimme tasa-arvoisesti sekä luopujia että saajia.

3.3 Käsikirjoitustyön rytmitys ja aikataulut

3.3.1 Valmistelevat työt

Aloimme valmistella käsikirjoitusta jo joulukuussa 2004 hahmottelemalla uuden kirjan asiasisältöä Perikunnan metsäoppaan pohjalta. Jo alkuvaiheessa jouduimme toteamaan, että on parasta tehdä kokonaan uusi asioiden esittämisjärjestys, jotta metsän sukupolvenvaihdos ja siihen liittyvät verotuskysymykset ja vastaavasti metsän yhteisomistus omine verotuskysymyksineen muodostaisivat selkeästi omat kokonaisuutensa. Kaksi-kolme ensimmäistä viikkoa käytimme asioiden loogisen esittämisjärjestyksen pohtimiseen. Ennen kustannussopimusluonnoksen laatimista meillä oli esittää kustantajalle luonnos uudeksi sisällysluetteloksi ja arvio kirjan sivumäärästä.

Jaoimme keskenämme kirjoitusvastuut sisällysluettelon luonnoksen perusteella ja ryhdyimme keräämään tietoa muuttuneista asiasisällöistä kumpikin omista vastuualueistaan. Tiedon keruun yhteydessä keskustelimme kunkin luvun tavoitteista ja esitystavasta. Näin pyrimme saavuttamaan yhtenäisen kirjoitustyylin ja metsänomistajalähtöisen esittämistavan.

Minun vastuulleni tulivat kirjan luvut 2 Luovutusten verotus, 4 Perillisten metsätalous, 5 Metsäverotus ja arvonnalisäverotus ja 7 Yhteisen metsän omistusjärjestelyt lukuun ottamatta yhteismetsää koskevaa alalukua.

3.3.2 Kirjoitustyö

Tammikuun puolivälistä maaliskuun puoliväliin keskityimme kumpikin ”omien” lukujemme kirjoitustyöhön. Tarkistimme toistemme tekstiluonnosten asiasisällöt sitä mukaa, kuin luonnokset valmistuivat. Samalla teimme toisillemme ehdotuksia ilmaisu-tavoista ja sovimme asioiden havainnollistamisesta taulukoiden, kaavioiden ja esimerkkitapausten avulla. Tämän prosessin valmistuttua yhdistimme kertaalleen tarkastetut tekstiluonnokset ja laitimamme kaaviot ja taulukot käsikirjoitusluonnokseksi ja teimme luonnokselle sisällysluettelon. Alkuperäiseen sisällysluetteloluonnokseen tuli kirjoitusprosessin aikana joitakin muutoksia ja lisäyksiä.

Tarkistimme koostamamme käsikirjoituksen kieliasun, minkä jälkeen se oli valmis luovutettavaksi kustantajalle tarkastettavaksi. Kustannussopimuksessa olimme sopineet viimeiseksi käsikirjoituksen luovutuspäiväksi 30.3.2005. Pysyimme sovituissa aikataulussa.

Käsikirjoituksen luovuttamisen jälkeen laadimme ja kokosimme kirjaan tulevat liitteet: kirjassa käytettyjen käsitteiden selitykset, lakitekstit, asiakirjamallit sekä kooste mielestämme merkittävimmistä kirjallisuus- ja internet-lähteistä. Myös nämä toimitimme kustantajalle ennen kuin sovittu määräaika käsikirjoituksen luovuttamisesta meni umpeen.

Kustantaja esitti joitakin muutosehdotuksia, jotka toteutimme huhtikuun ensimmäisen viikon aikana. Nyt saatoimme todeta käsikirjoituksen olevan valmis kuvitettavaksi, toimitettavaksi taittajalle ja sen jälkeen täydennettäväksi asiasanahakemistolla ja kansilla.

3.4 Yhteistyö kustantajan kanssa

Metsälehti Kustannus Oy vastasi käsikirjoituksen kuvittamisesta, taittamisesta, kansien suunnittelusta ja tietenkin kirjan painattamisesta. Sovimme kuitenkin kustantajan kanssa suullisesti, että osallistuisimme kuvituksen ja kannen suunnitteluun sekä taiton tarkistamiseen.

Olimme jo kustannussopimusvaiheessa sopineet kustantajan kanssa, että kirjassa käytetään Perikunnan metsäoppaan kuvitusta, jota ajantasaistetaan ja täydennetään tarpeen mukaan 1-3 uudella piirroksella. Annoimme kustantajalle kaksi uutta piirros-ideaa ja muutamia muutostoiveita aiempiin kuviin. Kuvittaja Hannu Virtanen toteutti toiveemme ja ylitti jälleen kerran odotuksemme luovalla otteellaan.

Kustantaja teetti kirjan kannet pääasiassa omien linjaustensa ja mieltymystensä mukaisena, joskin kustantaja pyrki ottamaan huomioon myös meidän toiveitamme.

Taitossa saimme ottaa kantaa käytettävään fonttiin, marginaaleihin, marginaaliteksteihin sekä taulukoiden ja kaavioiden esittämiseen. Lisäksi tarkistimme kaiken tekstin vielä taiton jälkeen, jolloin oli mahdollista korjata aiemmin huomaamatta jääneitä virheitä ja myös taitossa syntyneitä virheitä. Teimme tarkistustyötä noin kolme viikon ajan yhdessä taittajan ja kustantajan kanssa.

Vasta tämän jälkeen oli mahdollista viimeistellä sisällysluettelo sivunumeroiden osalta ja laatia asiasanahakemisto. Usein kustantaja laatii itse asiasanahakemiston. Tällä kertaa kuitenkin sovimme, että käsikirjoittajat ottavat sen hoitaakseen, koska halusimme varmistaa, että asiasanahakemistosta tulisi mahdollisimman hyvin lukijaa palveleva. Muille kuin käsikirjoituksen laatijoille olisi ollut huomattavasti työläämpää löytää kunkin asiasanan osalta se kirjan sivu, jolla asia ensisijaisesti esitetään. Saimme tämän työvaiheen valmiiksi juuri ennen kirjan painoon lähettämistä toukokuun puolivälissä. Työ oli osaltamme tehty ja helpotus oli suuri.

4 KIRJAN MERKITYS

4.1 Merkitys metsänomistajille

4.1.1 Iäkkäät metsänomistajat

Tilastotietojen pohjalta voidaan arvioida, että yli 70-vuotiaita metsänomistajia on tällä hetkellä lähes 50 000 (Aldén S., Greis K. Kärki P. 2003.) Tässä iässä sukupolvenvaihdoksen miettimistä voidaan pitää ajankohtaisena. Kaupparekisterin kolmen vuoden keskiarvon mukaan sukulaisten kesken tehdään kauppoja, lahjoituksia ja vaihtoja kymmenen vuoden aikana runsaalla 15 000 tilalla. Näiden kohdistumista eri ikäryhmiin ei tarkkaan tiedetä, mutta voidaan arvella, että hallittujen sukupolvenvaihdosten määrää voitaisiin vähintään kaksinkertaistaa jo pelkästään yli 70-vuotiaiden metsänomistajien ryhmässä. Koko väestöä ja metsänomistajakuntaa koskevien ennusteiden mukaan vanhempien ikäluokkien osuus vielä koko ajan kasvaa.

Karkeasti yleistäen voidaan arvioida, että yli 70-vuotiailla on keskimäärin kaksi perillistä elossa. Näin yli 70-vuotiaiden metsänomistajien sukupolvenvaihdos koskettaa 50

000 metsänomistajan lisäksi vähintään 100 000 perillistä ja yhteisomistustiloilla 8000 puolisoa – siis vähintään 160 000 ihmistä.

60-70 vuotiaiden metsänomistajien joukko on suunnilleen yhtä suuri kuin yli 70-vuotiaiden joukko. Työelämässä yli 60-vuotiaat ovat eläkeiässä ja yksityisyrittäjät valmistautuvat erilaisiin järjestelyihin yrityksen johdossa. Yli 60-vuotiaiden osuus metsänomistajista kasvaa, kun metsää omistetaan entistä iäkkäämmäksi ja metsän vastavasti perivät entistä iäkkäämmät lapset. On huomattava, että kun metsä peritään yhä vanhempana, voi olla, että vasta eläkeikään ehdittyä hankitaan tietoa ja taitoa metsänhoidosta ja vastaavasti eläkeikä antaa aikaa paneutua metsäasioihin.

Useat kuluttajatutkimukset kertovat, että nykyisin eläkeläiset ovat varsin heterogeeninen joukko arvoiltaan, elämäntavoiltaan, tyyliltään ja tottumuksiltaan. Myös metsänomistajat ovat hyvin moniarvoisia ja tyypillistä metsänomistajaa on vaikea määrittellä. Parantunut eläketurva antaa myös mahdollisuuden eläkeikäisille entistä paremmin toteuttaa toiveitaan ja tarpeitaan. Eläkkeiden nousun myötä tällä ryhmällä on myös aiempaa enemmän taloudellisia mahdollisuuksia toimia ja tehdä metsänsä osalta omistusjärjestelyjä. Metsäalan organisaatioilla ei ole tarkkaa tietoa, miten kaikki tämä näkyy metsänhoidon intensiteetissä ja palvelutarpeissa. Perintömetsä-kirjan tarkoituksena on auttaa sekä aktiiviseen metsätalouden toimintaan ryhtymisessä että omistusjärjestelyissä.

4.1.2 Saajat sukupolvenvaihdoksissa

Palvelujen ja ratkaisujen miettiminen luontevien sukupolvenvaihdosten toteuttamiseksi edellyttää myös saajien eli tulevien metsänomistajien tarpeiden ja arvojen analysointia. Tässä tulevien metsänomistajien joukossa arvojen, elämäntapojen ja –tyylien sirpaloituminen on vielä voimakkaampaa kuin heidän vanhemmillaan. On arveltu, että tulevaisuudessa kaupungistunut sukupolvi olisi etäännytynyt metsästä ja alkutuotannosta. Toisaalta luonto- ja ympäristöarvot ovat edelleen kasvava trendi, joka voi pitää hyvinkin yllä kiinnostusta metsäomaisuuden hoitoon. Metsätulojen merkitys voi laskea edelleen. Osa kaupungistuneesta sukupolvesta voi kuitenkin olla kiinnostunut nimenomaan taloudellisista mahdollisuuksista. Oleellista lieneekin metsäomaisuuden hoidon palvelujen järjestäminen nykyihmisten moninaisiin

tarpeisiin. Tätä arvojen monimuotoisuutta pyrimme pitämään mielessämme kirjan kaikissa vaiheissa, jotta se palvelisi eri tavoin metsäänsä suhtautuvia lukijoita.

Mitä vieraampaa metsänhoito on uudelle sukupolvelle sitä tärkeämpää on miettiä sukupolvenvaihdosta ajoissa. Kirjan lukeminen ja asioiden pohtiminen voi herättää kiinnostuksen metsänomistamiseen ja auttaa vanhempaa sukupolvea siirtämään tietoa ja osaamista nuoremmille.

Sukupolvenvaihdos voidaan toteuttaa monella tavalla. Ongelmaa lähestytään usein yksinomaan vero- ja rahakysymyksenä, vaikka asiaan liittyy myös paljon tunneky-symyksiä, suvun sisäisiä asioita ja sukupolvien välisiä ongelmia. Metsä on tyypillisesti kulkenut suvussa ja nyt metsää omistavalla sukupolvella on usein jo lapsuudessa syn- tynyt henkilökohtainen side omaan metsäänsä. Luopujat toivovat usein tämän siteen ulottuvan myös seuraavalle sukupolvelle. Nuoremmalla sukupolvella ei kuitenkaan nykyisin ole yhtä yleisesti omista kokemuksista syntynyttä sidettä suvun metsäomai- suuteen. Lisäksi arvojen moninaistuminen ja lisääntynyt avioerojen ja uusperheiden määrä lisäävät ristiriitojen mahdollisuutta. Valmista ratkaisua eri tilanteisiin ei ole. Siksi pyrimme kirjassa tuomaan paikoin jopa korostetusti esille tunnesiteiden, mah- dollisten jännitteiden ja erilaisten odotusten kirjoja ja rohkaisemaan lukijaa, niin met- sän omistuksesta luopuvaa kuin metsän saajaa, metsänomistuksen ja omistusjärjestely- jen tarkasteluun laajasti ja avoimin mielin.

4.1.3 Yhteisomistuksen osakkaat

Kuolinpesien ja yhtymien metsänomistusta ja yhteishallintoa on tutkittu hyvin vähän. Kuitenkin alueellisen tutkimuksen (Nousiainen A. ja Icén J. 2000.) valossa tiedetään, että yhteisomistuksen yleisimpiä ongelmia ovat selkeiden sopimusten ja valtuutuksien puuttuminen, yhteisomistuksen siirtyminen sukupolvelta toiselle ja siitä seuraava osakkaiden vieraantuminen toisistaan sekä osakkaiden ajan puute ja haluttomuus ottaa hoitaakseen yhteisiä asioita. Omistusjärjestelyt, yhdessä sovitut päätöksentekoproses- sit ja selkeät sopimuskäytännöt voivat tuoda avun moniin ongelmatilanteisiin. Jos yhteinen päätöksenteko ei suju, ei metsässäkään tapahdu mitään.

Perintömetsä–kirjassa tahdomme antaa tietoa ja konkreettisia esimerkkejä ja malleja päätöksenteon helpottamiseksi, omistusjärjestelyjen tekemiseksi ja eteenpäin auttavien palvelujen hankkimiseksi. Olemme yrittäneet kirjoittaa yhteisomistusta käsittelevät luvut niin, että ne auttaisivat sekä yhteisiä asioita hoitavia osakkaita että heitä, jotka tahtovat asettua jarruttajan rooliin. On tärkeää, että yhteisomistuksen kaikki osakkaat kokevut tulevansa tasapuolisesti kohdelluiksi niin kirjallisuudessa kuin metsäalan palveluissa.

4.2. Merkitys metsäammattilaisille ja yhteiskunnalle

Metsäntutkimuslaitoksen metsänomistajatutkimuksen (H. Karppinen, P. Ripatti ja H. Hänninen. Suomalainen metsänomistaja 2000) mukaan metsänomistajien keski-ikä on noussut 1990-luvulla 54 vuodesta 57 vuoteen ja eläkeläiset ovat lukumääräisesti suurin metsänomistajaryhmä. Samassa tutkimuksessa osoitetaan, että yli 60–vuotiaat myyvät puuta harvemmin ja vähemmän kuin esimerkiksi alle 40-vuotiaat ja he myös panostavat metsänhoitoon vähemmän. Metsätilojen sukupolvenvaihdosten edistämistä voi pitää luontevana ja useita osapuolia hyödyttävänä keinona metsänomistuksen ikärakenteen tasapainottamiseksi ja metsätaloudellisen aktiivisuuden parantamiseksi.

Kolmen vuoden keskiarvona yhden metsäkeskuksen alueella on tehty noin 150 kiinteistön kauppaa, vaihtoa tai lahjoitusta. Näistä maa- ja metsätilojen luopumistukijärjestelmän mukaisia sukupolvenvaihdoksia on noin 40 kappaletta. Omistusjärjestelyjä on tehty vähiten Kainuussa ja Lapissa ja eniten Lounais-Suomessa, Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaalla sekä Pohjois-Savossa. Metsäkeskusalueen koko, tilojen lukumäärä ja niiden edustama metsäpinta-ala vaihtelee suuresti, mikä selittää osaltaan metsäkeskusten eroja. Kun määriä verrataan ikäänntyneiden omistajien määrään, on helppo todeta, että sukupolvenvaihdosten edistämiseksi on mahdollista tehdä vielä paljon.

Yhteisomistustilojen ongelmia ratkaisevia palveluja ei ole juurikaan tuoteistettu muutamaa metsänhoitoyhdistystä lukuun ottamatta. Sama koskee metsän sukupolvenvaihdokseen liittyviä palveluja. Neuvontatyötä ja toimintamalleja kehitetään jonkun verran parhaillaan eri puolilla Suomea ja eri metsäorganisaatioissa toteutettavissa projekteissa, joista valtaosa rahoitetaan EU-tukien avulla. Olisi tärkeää, että metsänomistajia neuvovat ammattilaiset tuntisivat hyvin erilaiset yhteisomistuksen ja metsän

sukupolvenvaihdoksen mahdollisuudet ja osaisivat hahmottaa niiden edut ja haitat eri tilanteissa. Metsänomistajien tulisi saada tukea omien omistusjärjestelyjen pohdintaan ja neuvojien pitäisi osata esittää heidän tavoitteisiinsa mahdollisimman hyvin sopivia ratkaisuja.

Maa- ja metsätalousministeriön neuvontastrategian mukaan uudet metsänomistajat ja yhteisomistustilat ovat strategisesti tärkeitä metsänomistajaryhmiä. Niinpä metsätaloudessa yleisesti uskotaan, että näiden asiakasryhmien neuvontapalveluihin olisi jatkossakin käytettävissä valtion tukea. Taloudellisten resurssien ohella tulee pystyä turvaamaan myös riittävä osaaminen. Siinä haluamme tämän kirjan avulla osaltamme auttaa.

LÄHDELUETTELO

Aldén S., Greis K., Kärki P. Hallittu metsätilan sukupolvenvaihdos -esiselvitys. Projektin loppuraportti. Tapio. 2003.

Eläketurvakeskus, Kansaneläkelaitos. 2003. Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2002.

Karppinen, H., Hänninen, H., Ripatti, P. 2002. Suomalainen metsänomistaja 2002. Metsäntutkimuslaitoksen julkaisuja 852.

Maanmittauslaitos. Kiinteistöjen kauppahintatilasto. 2003.

Lampikoski, K., Lampikoski, T. 2000. Kuluttajavisiot – näköaloja kuluttajan tulevaisuudesta. WSOY. Markkinointi-instituutin kirjasarja 273.

Metsäkeskusten Aste-tietojärjestelmä. 2003.

Metsänhoitajat ry. [www-sivu]. [viitattu 10.11.2005] Saatavissa: <http://www.metsanhoitajat.fi/>

METO-Metsäalan Asiantuntijat ry. [www-sivu]. [viitattu 10.11.2005] Saatavissa: <http://www.meto-ry.fi/>

Nousiainen A. ja Icén J. Yhteisomistustilojen hallinto ja metsätaloudellinen käyttäytyminen Kainuussa. 2000. Joensuun yliopisto, Metsätieteellinen tiedekunta, Tiedonantoja 101.

Tilastokeskus, Suomen tilastollinen vuosikirja. 2003.